

นิพนธ์ต้นฉบับ

แบบวัดบทบาท โรล เช็คลิสต์ ฉบับภาษาไทย*

เทียม ศรีคำจักร**, สายฝน ขาวล้อม**

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบวัดบทบาท โรล เช็คลิสต์ ฉบับภาษาไทย

วิธีการ: ทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาด้วยวิธีการให้นักกิจกรรมบำบัดที่มีประสบการณ์ทางคลินิก จำนวน 10 คน จาก 5 ภูมิภาคของประเทศเป็นผู้ตรวจสอบ โดยตั้งอยู่บนเกณฑ์ 3 ประการ คือ 1) มีความหมายชัดเจน 2) อยู่ในวิถีชีวิตคนไทย ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน จนถึงอนาคต 3) มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทย การทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นใช้วิธีทดสอบซ้ำกับประชาชนไทยที่อาศัยอยู่ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย จำนวน 150 คน

ผลการศึกษา: บทบาทในแบบวัดบทบาทส่วนใหญ่ได้รับการยอมรับจากนักกิจกรรมบำบัด ยกเว้นลักษณะเฉพาะของบทบาทในแง่ของความครอบคลุมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทย ผลการทดสอบค่าความเชื่อมั่นในช่วงอายุระหว่าง 12-60 ปี ของแบบวัดบทบาท ส่วนที่ 1 และ 2 มีค่าเท่ากับ 0.88 และ 0.92 ตามลำดับ

สรุป: แบบวัดบทบาท โรล เช็คลิสต์ มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูง นักกิจกรรมบำบัดในประเทศไทยสามารถนำไปใช้ในทางคลินิกได้ โดยตระหนักถึงลักษณะเฉพาะของบทบาทและควรพิจารณาบริบทอื่นร่วมด้วย วารสารเทคนิคการแพทย์เชียงใหม่ 2546; 36: 165-177.

คำรหัส: แบบวัดบทบาท โรล เช็คลิสต์

* ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2545 คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

** ภาควิชากิจกรรมบำบัด คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Abstract : The Role Checklist: Thai Version***Srikhamjak T.** Saolorm S.******Objective:** To study the reliability and content validity of The Role Checklist: Thai Version**Method:** The content validity of the Role Checklist was primarily determined on a clinical basis by 10 experienced occupational therapists from 5 regions of Thailand. The three criterias used to examine activities were 1) that each role clears meaning 2) that each role feasible to Thai Lifestyle from the past, current and in the future 3) that important and necessary within Thai Living. The subjects used for the reliability study were 150 Thai people residing in 5 regions of Thailand, using the test-retest methodology.**Result:** Most of roles in The Role Checklist: Thai Version were accepted by experienced occupational therapists, except the specific pattern of Role Checklist was neither entire nor harmonized with Thai's lifestyle. The reliability of the Role Checklist in 5 groups of people, which were 12-60 years old were 0.88 (part one) and 0.92 (part two).**Conclusion:** Although there are some limitation in Role Checklist: Thai version, these findings show high validity and reliability indicating that occupational therapists in Thailand can apply the Role Checklist as an assessment tool in their clinics. Bull Chiang Mai Assoc Med Sci 2003; 36: 165-177.**Key word:** Role Checklist

* Supported by the 2002 Fund of the Faculty of Associated Medical Sciences, Chiang Mai University.

** Department of Occupational Therapy, Faculty of Associated Medical Sciences, Chiang Mai University.

บทนำ

บทบาทหรือ Role เป็นแนวคิดทางสังคมวิทยาที่ นำมาจากการแสดงท่าทางตามบทบาทของตัวละครบนเวที¹ ในพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของบทบาทว่าเป็นการทำตามบท การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้²

จากความหมายดังกล่าวมา พูดได้ว่าคนเราทุกคนที่เกิดมาไม่อาจหลีกเลี่ยงบทบาทใดบทบาทหนึ่งได้ ตราบใดที่ยังต้องอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคม บทบาทบางอย่างเราสามารถเลือกได้ แต่บางอย่างเลือกไม่ได้ และบ่อยครั้งชีวิตต้องมีปัญหาอันเนื่องมาจากบทบาทบางอย่าง เพราะเรื่องนี้มิได้เป็นเรื่องของการทำตามบทหรือทำตามหน้าที่อย่าง

ง่าย ๆ เท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องของการรับรู้ว่าคุณอยู่ในบทบาทใด มีความสำคัญมากน้อยขนาดไหน และควรวางตัวอย่างไรจึงจะพอเหมาะที่สุดด้วย

จากการศึกษาพบว่าปัญหาต่างๆ ทางจิตสังคมมักมีความสัมพันธ์กับบทบาทเสมอ เช่น ปัญหา การว่างงาน ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาการเรียน การติดสิ่งเสพติด³ และจากการศึกษาการใช้เวลาในบทบาทการทำงาน การบำรุงรักษาตนเองและการใช้เวลาว่างใน ผู้ป่วยโรคจิต และคนปกติก็พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ⁴

กิจกรรมบำบัดในฐานะเป็นวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือบุคคลให้สามารถประกอบกิจกรรม (Occupational performance) ตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของผู้รับบริการแต่ละรายให้ดีที่สุดเสียก่อนให้การช่วยเหลือ และการที่นักกิจกรรมบำบัดจะทราบว่าผู้รับบริการคนไหนมีบทบาทอะไร บทบาทไหนจำเป็นและมีความสำคัญ จำเป็นต้องมีเครื่องมือหรือแบบวัดที่ได้มาตรฐานมีความถูกต้องน่าเชื่อถือ ซึ่งงานกิจกรรมบำบัดในประเทศไทยปัจจุบันแม้จะมีผู้รู้จักแบบวัดบทบาทกันบ้างแล้วในกลุ่มของนักกิจกรรมบำบัดที่ปฏิบัติงานตามแนวของแบบจำลองกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายของมนุษย์ (A Model of Human Occupation) แต่ก็ถือว่าน้อยมาก ทั้งนี้เป็นเพราะแบบวัดที่มีอยู่เป็นฉบับที่แปลมาจากฉบับภาษาอังกฤษยัง ไม่มีการปรับปรุงเนื้อหาให้มีความเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย จึงไม่ทราบว่าแบบวัดดังกล่าวมีความถูกต้องเที่ยงตรงและมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นยิ่งที่จะต้องพัฒนาแบบวัดบทบาทฉบับภาษาไทยให้มีคุณภาพ เพื่อให้ระบบการให้บริการทางกิจกรรมบำบัดในประเทศไทยมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลต่อไป

วัสดุและวิธีการ

1. ศึกษาแบบวัดบทบาทฉบับภาษาอังกฤษของ แบريسและคณะ⁵ ปี ค.ศ. 1988 และทำการวิเคราะห์และออกแบบแบบวัดบทบาทฉบับภาษาไทย ขึ้นใหม่

2. สร้างแบบวัดที่พัฒนาขึ้นไปให้นักกิจกรรมบำบัดที่ทำงานอยู่ในโรงพยาบาลใน 5 ภูมิภาคของประเทศไทย ภูมิภาคละ 2 คน รวมจำนวน 10 คน โดยมีหลักในการคัดเลือกนักกิจกรรมบำบัด คือมีประสบการณ์ในงานกิจกรรมบำบัดและมีความเข้าใจลักษณะของประชาชนในภูมิภาคที่ทำงานอยู่ เป็นผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบวัดตามเกณฑ์ 3 ประการ คือ

2.1 มีความหมายชัดเจน

2.2 อยู่ในวิถีชีวิตคนไทย ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน จนถึงอนาคต

2.3 มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทย

3. นำข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการตรวจสอบความเที่ยงตรงมาทำการปรับปรุงแก้ไขแบบวัดนำแบบวัดที่ปรับปรุงแก้ไขไปทดสอบหาความเชื่อมั่นกับกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย โดยใช้วิธีทดสอบซ้ำ (Test-retest) ทั้งระยะห่างกันประมาณ 3 อาทิตย์ ตามช่วงวัยดังต่อไปนี้ วัยรุ่นตอนต้น (อายุ 12-15 ปี) วัยรุ่นตอนกลาง (อายุ 16-18 ปี) วัยรุ่นตอนปลาย (อายุ 19-25 ปี) วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุ 26-40 ปี) และวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย (อายุ 41-60 ปี) จำนวนช่วงอายุละ 30 คน รวมเป็น 150 คน วิเคราะห์โดยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson product moment correlation coefficient)

ผลการศึกษา

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลส่วนบุคคลของนักกิจกรรมบำบัด จำแนกตามเพศ ระยะเวลาที่ปฏิบัติงาน และประเภทผู้ป่วย ที่ให้บริการ

ข้อมูลส่วนบุคคลของนักกิจกรรมบำบัด	จำนวน (คน)	ร้อยละ (n=10)
เพศ		
ชาย	3	30.0
หญิง	7	70.0
ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานทางกิจกรรมบำบัด		
4-8 ปี	8	80.0
9-13 ปี	0	0
14-18 ปี	2	20.0
ประเภทของผู้ป่วยที่ให้บริการ		
ผู้ป่วยทางกาย (ผู้ใหญ่)	7	70.0
ผู้ป่วยเด็ก	8	80.0
ผู้ป่วยจิตเวช	5	50.0
ผู้สูงอายุ	1	10.0

ตารางที่ 2 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง สำหรับทดสอบค่าความเชื่อมั่นแบบวัด จำแนกตาม เพศ ระดับการศึกษา ศาสนา สถานภาพสมรส และ อาชีพ

ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน (คน)	ร้อยละ (n=150)
เพศ		
ชาย	45	30.00
หญิง	105	70.00
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	16	10.67
มัธยมศึกษา	59	39.33
อาชีวศึกษา	29	19.33
ปริญญาตรี	41	27.33
สูงกว่าปริญญาตรี	5	3.34
ศาสนา		
พุทธ	149	99.33
คริสต์	1	0.67
อิสลาม	0	0
สถานภาพสมรส		
โสด	113	75.33
คู่	34	22.66
แยกกันอยู่	1	0.67
หย่า	1	0.67
หม้าย	1	0.67
อาชีพ		
นักเรียนนักศึกษา	69	46.00
รับราชการ	54	36.00
รับจ้าง	19	12.70
เจ้าของกิจการ	1	0.67
ลูกจ้างรัฐบาล	4	2.66
แม่บ้าน	1	0.67
ไม่ระบุ	2	1.33

ตารางที่ 3 แสดงผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบวัดบทบาทด้วยเกณฑ์ 3 ประการคิดตามจำนวนและร้อยละของนักกิจกรรมบำบัดที่ให้การยอมรับ

ชื่อบทบาท	จำนวนนักกิจกรรมบำบัดที่เห็นด้วย		
	มีความหมายชัดเจน	อยู่ในวิถีชีวิตคนไทยตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน อนาคต	จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทย
1. นักเรียน/นักศึกษา	3(30%)	7(70%)	10(100%)
2. คนทำงาน	6(60%)	10(100%)	10(100%)
3. อาสาสมัคร	3(30%)	7(70%)	8(80%)
4. ผู้เลี้ยงดู	4(40%)	8(80%)	10(100%)
5. ผู้ดูแลบ้าน	9(90%)	9(90%)	10(100%)
6. เพื่อน	5(50%)	10(100%)	10(100%)
7. สมาชิกครอบครัว	5(50%)	10(100%)	10(100%)
8. การมีส่วนร่วมทางศาสนา	5(50%)	8(80%)	9(90%)
9. มีอิสระเล่นหรืองานอดิเรก	7(70%)	8(80%)	8(80%)
10. การมีส่วนร่วมในองค์กร	5(50%)	5(50%)	4(40%)

ตารางที่ 3 พบว่าส่วนใหญ่ บทบาทที่มีผู้ไม่เห็นด้วยในแง่ของความหมายที่ชัดเจน ร้อยละ 70 คือ บทบาทนักเรียน/นักศึกษา และบทบาทอาสาสมัคร รองลงมาร้อยละร้อยละ 50-60 คือ บทบาท ผู้เลี้ยงดู บทบาทเพื่อน บทบาทสมาชิก

ครอบครัว บทบาทการมีส่วนร่วมทางศาสนา ส่วนบทบาทการมีส่วนร่วมในองค์กร มีผู้ที่ไม่เห็นด้วยในแง่ของความหมายที่ชัดเจน อยู่ในวิถีคนไทยตั้งแต่ในอดีต ปัจจุบัน อนาคต และความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทยถึงร้อยละ 50-60

ตารางที่ 4 แสดงเหตุผลของการไม่เห็นด้วยสำหรับการปรับปรุงแก้ไขในแต่ละบทบาท ตามเกณฑ์ 3 ประการ

บทบาท	เกณฑ์ 3 ประการ		
	มีความชัดเจน	อยู่ในวิถีชีวิตคนไทยตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคต	มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทย
นักเรียน/นักศึกษา	- การศึกษามีหลายรูปแบบ นอกจากแบบเต็มเวลา และไม่เต็มเวลาแล้วยังมีแบบอื่นๆ อีก เช่น ภาคปกติ ภาคสมทบ การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาทางไกล การเรียนผ่านอินเทอร์เน็ต - บทบาทนักเรียน/นักศึกษาในปัจจุบันมีกิจกรรมพิเศษมาเกี่ยวข้องมากมาย เช่น เข้าค่ายอาสาพัฒนา การเข้าร่วมกิจกรรมชมรมต่างๆ	-	-
คนทำงาน	- ความหมายไม่ครอบคลุม	-	-

ตารางที่ 4 (ต่อ) แสดงเหตุผลของการไม่เห็นด้วยสำหรับการปรับปรุงแก้ไขในแต่ละบทบาท ตามเกณฑ์ 3 ประการ

บทบาท	เกณฑ์ 3 ประการ		
	มีความชัดเจน	อยู่ในวิถีชีวิตคนไทยตั้งแต่ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต	มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทย
อาสาสมัคร	- ความหมายของคำว่า "คำจ้าง" คืออะไร บางคนทำงาน โดยไม่มีคำจ้างแต่ก็มีรายได้ เช่น เป็นเจ้าของกิจการ - การทำงานบาง อย่างไม่จำเป็นต้องมีคำจ้าง - เรื่องเวลาที่มีความถี่มากเกินไป	- ยังไม่มีบทบาทสำคัญในสังคมไทยมากนัก เช่น หากบุคคลไม่ทำบทบาทนี้ ก็ไม่ได้รับการดำเนินแต่ประการใด	-
ผู้เลี้ยงดู	- ช่วงเวลาน้อยเกินไป - ไม่ควรกำหนดระยะเวลา ไม่ทราบว่า มีคำจ้างมาเกี่ยวข้องหรือไม่	- ในอดีตการเลี้ยงดูเป็นหน้าที่ของคนภายในครอบครัว (สมาชิกครอบครัว)	-
ผู้ดูแลบ้าน	- ไม่ชัดเจนว่ามีคำจ้างหรือไม่	- ในอดีต ไม่มีบทบาทผู้ดูแลบ้าน เพราะคนในครอบครัวจะร่วมกันรับผิดชอบ	-
เพื่อน	- ถ้าไม่ใช่เพื่อนก็สามารถทำตามความหมายที่ให้ไว้ได้	-	-
สมาชิกครอบครัว	- ไม่เห็นด้วยเรื่องการกำหนดระยะเวลา คนในครอบครัวที่ย้ายออก แต่มีการติดต่อกันอยู่ แม้นานๆ ครั้งก็จำเป็นสมาชิกครอบครัวได้	-	-
การมีส่วนร่วมทางศาสนา	- การมีส่วนร่วมทางศาสนาไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมกลุ่มเพื่อนประกอบกิจกรรมสามารถทำได้ด้วยตนเองได้ เช่น การสวดมนต์ ตักบาตร ถวาย 5 - การปฏิบัติตามหลักศาสนาที่เป็น การมีส่วนร่วมทางศาสนาแล้ว - ไม่เห็นด้วยกับความถี่ในการประกอบกิจกรรม	-	-
มือสมัครเล่น	- ความหมายสับสน	- ในวิถีชีวิตของคนไทยไม่สามารถทำกิจกรรมเกี่ยวกับมือสมัครเล่นได้ทุกอาทิตย์	คนไทยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องมีกิจกรรมอื่นมาเสริมเพื่อการผ่อนคลาย
การมีส่วนร่วมในองค์กร	- ตัวอย่างที่ยกมาเป็นองค์กรระดับโลก ซึ่งคนไทยไม่มีส่วนร่วมมากนักหรือถ้ามีก็อาจจะไม่ใช่ทุกอาทิตย์	- เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับสถานภาพทางสังคมของบุคคลมากกว่าที่จะเป็น	- มีความจำเป็นสำหรับคนส่วนน้อยเท่านั้น

ตารางที่ 4 (ต่อ) แสดงเหตุผลของการไม่เห็นด้วยสำหรับการปรับปรุงแก้ไขในแต่ละบทบาท ตามเกณฑ์ 3 ประการ

บทบาท	เกณฑ์ 3 ประการ		
	มีความชัดเจน	อยู่ในวิถีชีวิตคนไทยตั้งแต่ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต	มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทย
		วิถีชีวิตของคนไทยทั่วไป - ไม่น่าจะเป็นวิถีชีวิตของคนไทย	- คนไทยให้ความสำคัญกับครอบครัวมากกว่า เมื่อเสร็จสิ้นจากภารกิจอื่นๆ ภายในครอบครัวแล้วเท่านั้น ถึงจะมีเวลาให้กับสังคม - คนส่วนใหญ่มองว่าบทบาทด้านนี้เป็นเรื่องไกลตัว ไม่รู้ว่าจะมีความสำคัญต่อชีวิตอย่างไร

ตารางที่ 5 แสดงผลการดัดแปลงแบบวัดบทบาท Role Checklist เป็นฉบับภาษาไทยทั้งฉบับ

ชื่อ-สกุล.....เพศ () ชาย () หญิง อายุ.....ปี
 การศึกษา.....ศาสนา.....อาชีพ.....
 สถานภาพสมรส ☐ โสด ☐ แต่งงาน ☐ แยกกันอยู่ ☐ หย่า ☐ หม้าย
 ที่อยู่.....

แบบวัดนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยแยกแยะบทบาทหลักๆ ในชีวิตของท่าน แบบวัดแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วยบทบาทหลักๆ พร้อมคำจำกัดความ

ส่วนที่ 1 เป็นการแยกแยะว่าท่านมีบทบาทดังกล่าวหรือไม่ ถ้ามี ท่านกระทำบทบาทนั้นเมื่อใด

โดยทำเครื่องหมาย

- ☐ ✓ ลงช่อง "อดีต" หากท่านได้กระทำมากกว่า 7 วัน ก่อนทำแบบทดสอบ
- ☐ ✓ ลงช่อง "ปัจจุบัน" หากกระทำในช่วง 7 วัน ที่ผ่านมา
- ☐ ✓ ลงช่อง "อนาคต" หากท่านวางแผนว่าจะกระทำหลังจากพรุ่งนี้เป็นต้นไป
- ☐ ✓ ท่านสามารถเติมได้มากกว่า 1 ช่อง หากท่านได้กระทำบทบาทดังกล่าวมากกว่าหนึ่งช่วงเวลา ดังแสดงไว้ในตัวอย่าง

ตัวอย่าง

บทบาท	อดีต	ปัจจุบัน	อนาคต
นักเรียน/นักศึกษา (student): การเข้าชั้นเรียนหรือเข้ารับการศึกษารูปแบบการเรียน การศึกษาที่ตนสังกัด	✓	-	✓

หมายถึง ท่านได้กระทำการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน/นักศึกษาในอดีตและวางแผนว่าจะกระทำในอนาคต แต่ในช่วง 7 วันที่ผ่านมาคือปัจจุบันนั้นท่านไม่ได้ทำกิจกรรมตามบทบาทดังกล่าว

บทบาท	อดีต	ปัจจุบัน	อนาคต
นักเรียน/ นักศึกษา (student): การเข้าชั้นเรียนหรือเข้ารับการศึกษาตามรูปแบบการเรียนรู้ การศึกษาที่ตนสังกัด			
คนทำงาน (Worker): การประกอบกิจกรรมที่สร้างรายได้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือในหลายรูปแบบ			
อาสาสมัคร (Volunteer): การอุทิศตนแก่ผู้อื่นหรือสังคม เช่น งานอาสาสมัครสาธารณสุข งานบวช งานศพ งานโรงเรียน โรงพยาบาล ฯลฯ ตามโอกาส			
ผู้ดูแล (Caregiver): การดูแลผู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบ ตามความคาดหวังและ บรรทัดฐานของสังคม เช่น ดูแลบิดามารดา บุตรธิดา สามี ภรรยา เพื่อน หรือคนอื่นๆ			
ผู้ดูแลบ้าน (Home Maintainer): การดูแลรับผิดชอบบ้านหรือบริเวณที่อยู่อาศัย เช่น ทำความ สะอาด เช็ด กวาด ภูพื้น ดูแลสนามหญ้า ฯลฯ อย่างน้อย อาทิตย์ละหนึ่งครั้ง			
เพื่อน (Friend): การใช้เวลาหรือประกอบกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นที่เราถือว่าเป็น เพื่อน (ไม่ใช่แค่คนรู้จัก) อย่างน้อยอาทิตย์ละครั้ง			
สมาชิกครอบครัว (Family member): การใช้เวลาหรือประกอบกิจกรรมร่วมกับคนในครอบครัว เช่น บุตรธิดา สามี ภรรยา พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือ คนอื่นๆ คนใดคนหนึ่งหรือหลายคน อย่างน้อยอาทิตย์ละครั้ง			
ผู้มีส่วนร่วมทางศาสนา (Religious participant): การประกอบกิจกรรมหรือเข้าร่วมกลุ่มต่างๆ ทางศาสนาตาม แบบแผนของสังคมที่ตนสังกัด			
มือสมัครเล่น/ งานอดิเรก (Hobbyist/ Amateur): การประกอบกิจกรรมตามความพึงพอใจในยามว่าง เช่น อ่านหนังสือ ทำงานฝีมือ ปลูกต้นไม้ เล่นดนตรี กีฬา เข้าร่วมชมรม/ สมาคมตามแบบแผนของแต่ละสังคมที่ตนสังกัด			
ผู้มีส่วนร่วมในองค์กร (Participant in organization): การเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง เช่น กลุ่มแม่บ้าน พรรคการเมือง ชมรมศิษย์เก่า สมาชิกสหกรณ์ กรรมการหมู่บ้าน กรรมการหอพัก ฯลฯ ตามแบบแผนของ แต่ละสังคมที่ตนสังกัด			
อื่น ๆ (others): บทบาทที่ไม่ได้ระบุไว้ แต่ได้กระทำในอดีต ปัจจุบัน หรือ วางแผนจะกระทำในอนาคต.....			

ส่วนที่ 2 เป็นการแยกแยะระดับความสำคัญของแต่ละบทบาท โดยทำเครื่องหมาย 3 ลงในช่องว่าง ที่ตรงกับความรู้สึก ของท่านมากที่สุด (ถึงแม้ในบางบทบาทท่านอาจไม่เคยกระทำมาก่อน หรือไม่มีแผนการ ที่จะกระทำในอนาคตก็ตาม)

บทบาท	ไม่ สำคัญ	ค่อนข้าง สำคัญ	สำคัญ มาก
นักเรียน/ นักศึกษา (student): การเข้าชั้นเรียนหรือเข้ารับการศึกษารูปแบบการเรียนการศึกษา ที่ตนสังกัด			
คนทำงาน (Worker): การประกอบกิจกรรมที่สร้างรายได้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือใน หลายรูปแบบ			
อาสาสมัคร (Volunteer): การอุทิศตนแก่ผู้อื่นหรือสังคม เช่น งานอาสาสมัครสาธารณสุข งานบวช งานศพ งานโรงเรียน โรงพยาบาล ฯลฯ ตามโอกาส			
ผู้ดูแล (Caregiver): การดูแลผู้ที่มีความรับผิดชอบ ตามความคาดหวังและบรรทัดฐาน ของสังคม เช่น ดูแลบิดามารดา บุตรธิดา สามี ภรรยา เพื่อน หรือคนอื่นๆ			
ผู้ดูแลบ้าน (Home Maintainer): การดูแลรับผิดชอบบ้านหรือบริเวณที่อยู่อาศัย เช่น ทำความสะอาด เช็ด กวาด ปลูกต้นไม้ ดูแลสวนหย่อม ฯลฯ อย่างน้อยอาทิตย์ละครั้ง			
เพื่อน (Friend): การใช้เวลาหรือประกอบกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นที่เราถือว่าเป็นเพื่อน (ไม่ใช่แค่คนรู้จัก) อย่างน้อยอาทิตย์ละครั้ง			
สมาชิกครอบครัว (Family member): การใช้เวลาหรือประกอบกิจกรรมร่วมกับคนในครอบครัว เช่น บุตรธิดา สามี ภรรยา พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือ คนอื่นๆ คนใดคนหนึ่ง หรือหลายคน อย่างน้อยอาทิตย์ละครั้ง			
ผู้มีส่วนร่วมทางศาสนา (Religious participant): การประกอบกิจกรรมหรือเข้าร่วมกลุ่มต่างๆ ทางศาสนาตามแบบแผน ของสังคมที่ตนสังกัด			
มือสมัครเล่น/ งานอดิเรก (Hobbyist/ Amateur): การประกอบกิจกรรมตามความพึงพอใจในยามว่าง เช่น อ่านหนังสือ ทำงานฝีมือ ปลูกต้นไม้ เล่นดนตรี กีฬา เข้าร่วมชมรม/ สมาคมตาม แบบแผนของแต่ละสังคมที่ตนสังกัด			
ผู้มีส่วนร่วมในองค์กร (Participant in organization): การเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง เช่น กลุ่มแม่บ้าน พรรคการเมือง ชมรมศิษย์เก่า สมาชิกสหกรณ์ กรรมการหมู่บ้าน กรรมการหอพัก ฯลฯ ตามแบบแผนของแต่ละสังคมที่ตนสังกัด			
อื่น ๆ (others): บทบาทที่ไม่ได้ระบุไว้ แต่ได้กระทำในอดีต ปัจจุบัน หรือ			
วางแผนจะกระทำในอนาคต.....			
.....			
.....			
.....			

ตารางที่ 6 แสดงผลการทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดในส่วนของ ส่วนที่ 1 การแยกแยะบทบาท

บทบาท	ค่าความเชื่อมั่น		
	อดีต	ปัจจุบัน	อนาคต
นักเรียน นักศึกษา (Student)	0.28	0.99	0.90
คนทำงาน (Worker)	0.97	0.99	0.35
อาสาสมัคร (Volunteer)	0.77	0.03	0.35
ผู้ดูแล (Caregiver)	0.95	0.80	0.87
ผู้ดูแลบ้าน (Home maintainer)	0.45	0.17	0.68
เพื่อน (Friend)	0.89	0.38	0.68
สมาชิกครอบครัว (Family member)	0.92	0.65	0.01
การมีส่วนร่วมทางศาสนา (Religious participant)	0.90	0.61	0.66
มือสมัครเล่น/ งานอดิเรก (Hobbyist/ Amateur)	0.97	0.67	0.50
การมีส่วนร่วมในองค์กร (Participation in organization)	0.95	0.81	0.75
รวม	0.91	0.95	0.77
รวมทั้งหมด	0.88		

ตารางที่ 7 แสดงผลการทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดในส่วนของ ส่วนที่ 2 การให้ความสำคัญกับแต่ละบทบาท

บทบาท	ค่าความเชื่อมั่น		
	ไม่สำคัญ	ค่อนข้างสำคัญ	สำคัญมาก
นักเรียน นักศึกษา (Student)	0.93	0.81	0.94
คนทำงาน (Worker)	0.76	0.90	0.89
อาสาสมัคร (Volunteer)	0.49	0.85	0.91
ผู้ดูแล (Caregiver)	0.61	0.61	0.48
ผู้ดูแลบ้าน (Home maintainer)	0.42	0.87	0.90
เพื่อน (Friend)	0.60	0.89	0.70
สมาชิกครอบครัว (Family member)	0.17	0.99	0.89
การมีส่วนร่วมทางศาสนา (Religious participant)	0.85	0.12	0.36
มือสมัครเล่น/ งานอดิเรก (Hobbyist/ Amateur)	0.97	0.75	0.54
การมีส่วนร่วมในองค์กร (Participation in organization)	0.93	0.88	0.54
รวม	0.87	0.93	0.96
รวมทั้งหมด	0.92		

วิจารณ์

ผลการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดบทบาท ฉบับภาษาไทยที่พัฒนาขึ้น โดยในส่วนของความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (ตารางที่ 3-4) ได้นำไปให้นักกิจกรรมบำบัดที่ทำงานอยู่ใน 5 ภูมิภาคของประเทศไทยเป็นผู้ทำการตรวจสอบตาม เกณฑ์ 3 ประการ คือ 1) มีความหมายชัดเจน 2) อยู่ในวิถีชีวิตคนไทย ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน อนาคต 3) มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่านักกิจกรรมบำบัด ส่วนใหญ่ ร้อยละ 70-100 เห็นด้วยกับแต่ละบทบาทในแง่ของบทบาทนั้นอยู่ในวิถีชีวิตคนไทย และจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทย ยกเว้นบทบาทการมีส่วนร่วมในองค์กรมีผู้เห็นด้วยไม่ถึงร้อยละ 50 (ตารางที่ 3) โดยให้เหตุผลว่าบทบาทดังกล่าวเป็น บทบาทที่ขึ้นอยู่กับสภาพทางสังคมของแต่ละบุคคล และจำเป็นต่อคนส่วนน้อยเท่านั้น และคนไทย ส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญต่อบทบาทนี้เพราะเป็นเรื่องไกลตัว (ตารางที่ 4) ส่วนในแง่ของการมีความหมายชัดเจนมีผู้ไม่เห็นด้วยถึงร้อยละ 70 ได้แก่บทบาทนักเรียน/ นักศึกษา และบทบาท อาสาสมัคร (ตารางที่ 3) โดยในบทบาทนักเรียน/ นักศึกษา (ตารางที่ 4) มีผู้ไม่เห็นด้วยในแง่ของ ความครอบคลุมของคำจำกัดความ และเสนอแนะ ให้แยกแยะบทบาทนักเรียนออกจากบทบาทนักศึกษา พร้อมทั้งกำหนดความหมายให้ชัดเจนส่วนใน บทบาทอาสาสมัคร (ตารางที่ 4) นักกิจกรรมบำบัด ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการกำหนดความหมายในแง่ ของความถี่ในการกระทำตามบทบาท พร้อมทั้ง เสนอแนะให้เพิ่มเติมความหมายในการอุทิศตนโดยไม่หวังผลตอบแทนด้วย

ผลจากการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

ผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงแบบวัดบทบาทฉบับภาษาไทย โดยขยายความหมายให้ครอบคลุมและชัดเจนทั้ง 10 บทบาท ตามข้อเสนอแนะพร้อมทั้งยก ตัวอย่างกิจกรรมที่สอดคล้องและอยู่ในวิถีชีวิต คนไทย และมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตใน สังคมไทย (ตารางที่ 4)

ส่วนการทดสอบหาความเชื่อมั่นของแบบวัด บทบาทฉบับภาษาไทย โดยนำไปทดลองใช้กับ กลุ่มตัวอย่างอย่างง่ายที่อาศัยอยู่ในแต่ละภูมิภาคของ ประเทศไทย 5 กลุ่มอายุ ได้แก่ ช่วงอายุระหว่าง 12-15 ปี, 16-18 ปี, 19-25 ปี, 26-40 ปี และ 41-60 ปี ช่วงอายุละ 30 คน โดยใช้วิธีทดสอบซ้ำ (Test-retest) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สัมประสิทธิ์ แบบเพียร์สัน (Pearson product moment correlation coefficient) พบว่า ในส่วนที่ 1 (ตาราง ที่ 5) ในการแยกแยะบทบาทในอดีต ปัจจุบัน อนาคต และค่าความเชื่อมั่นรวม มีค่าเท่ากับ 0.91, 0.95, 0.77 และ 0.88 ตามลำดับ

ส่วนการให้ความสำคัญ กับบทบาทในส่วน ที่ 2 (ตารางที่ 5) ได้ค่าความ เชื่อมั่นรวม เท่ากับ 0.92

ผลการศึกษาหาค่าความเชื่อมั่นดังกล่าวมานี้ว่ามีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูง ซึ่งสอดคล้อง กับการศึกษาของ กิ่งกาญจน์ บุญชะโด⁶ นำไป ทดสอบใช้กับกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาปริญญาตรี อายุระหว่าง 19-25 ปี ได้ค่าความเชื่อมั่นของ บทบาทในอดีต ปัจจุบัน อนาคต รวมถึงค่าความ เชื่อมั่นในส่วนที่ 1 เท่ากับ 0.95, 0.99, 0.91 และ 0.96 ตามลำดับ ส่วนค่าความเชื่อมั่นด้านการให้ ความสำคัญแก่แต่ละบทบาทในส่วนที่ 2 มีค่า เท่ากับ 0.998 และ อภิญา แพงผา⁷ ได้นำไป ทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนที่อาศัย อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อายุระหว่าง 25-40 ปี ได้ค่าความเชื่อมั่นของบทบาทในอดีต

25-40 ปี ได้ค่าความเชื่อมั่นของบทบาทในอดีต ปัจจุบันอนาคต ในส่วนที่ 1 เท่ากับ 0.88, 0.92, 0.91 ตามลำดับ ส่วนค่าความเชื่อมั่นด้านการให้ความสำคัญแก่แต่ละบทบาทในส่วนที่ 2 มีค่าเท่ากับ 0.98 และ อนุรักษ์ ทองเสรี^๕ ได้นำไปทดสอบกับกลุ่มผู้ป่วยจิตเวชโรงพยาบาลสวนปรุง จังหวัดเชียงใหม่ อายุระหว่าง 15-35 ปี ได้ค่าความเชื่อมั่นในส่วนที่ 1 เท่ากับ 0.98, 0.91, 0.98 และ ส่วนที่ 2 ได้ค่าความเชื่อมั่นโดยรวมเท่ากับ 0.99 ตามลำดับ

อย่างไรก็ตามค่าความเชื่อมั่นของบทบาท พบว่ามีบางบทบาทที่มีค่าความเชื่อมั่นในระดับปานกลางถึงระดับต่ำ คือ บทบาทอาสาสมัคร บทบาทผู้ดูแลบ้าน บทบาทการมีส่วนร่วมทางศาสนา (ตารางที่ 5 และ 6) อาจเนื่องมาจาก ลักษณะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 46 เป็นนักเรียน/นักศึกษา (ตารางที่ 2) ซึ่งไม่มีโอกาสได้แสดงและรับรู้บทบาทดังกล่าวเนื่องด้วยนักเรียนนักศึกษาเรียนหนังสือและอยู่หอพักเพราะเป็นเด็กต่างจังหวัด ส่วนการให้ความสำคัญกับบทบาทเป็นเรื่องของค่านิยม ซึ่งบุคคลวัยนี้เรื่องค่านิยมกำลังอยู่ในวัยกำลังพัฒนา และมักเป็นไปตามกลุ่มเพื่อน ซึ่งกลุ่มวัยรุ่นส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางสังคมมากกว่ากิจกรรมทางจิตวิญญาณ

แต่กระนั้นก็ตาม เมื่อพิจารณาผลการศึกษาโดยภาพรวมทั้งค่าความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงของแบบวัดบทบาทฉบับภาษาไทย ก็ถือว่าสามารถนำไปใช้กับประชาชนคนไทยได้เพียงแต่ต้องตระหนักถึงลักษณะเฉพาะของบทบาทซึ่งเกี่ยวกับการให้ความหมายและคุณค่า ซึ่งเป็นข้อมูลในแง่เชิงคุณภาพ ดังนั้นการนำไปใช้ควรพิจารณาบริบทอื่นร่วมด้วย

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณนักกิจกรรมบำบัด ผู้ให้การอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบวัด ขอขอบคุณผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อการทดสอบค่าความเชื่อมั่น และคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้

บรรณานุกรม

1. Heard C. Occupational role acquisition: A perspective on the chronically disabled, 1997 อ้างใน Barris R, Oakley F, Keilhofner G. Mental Health Assessment in Occupational Therapy. 2nd ed. New Jersey: Slack, 1988: 75-91.
2. ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: บริษัทอักษรเจริญทัศน์, 2538.
3. Kielhofner G. A Model of Human Occupation; Theory and Application. 2nd ed. Baltimore: William & Wilkins, 1995.
4. ณรงค์ สุชาบุรณ์, เทียม ศรีคำจักร์ และ วงศ์พรรณ มาลารัตน์. การสำรวจการใช้เวลาในการทำกิจกรรมด้านการบำรุงรักษาตนเอง การทำงาน และกิจกรรมยามว่างในผู้ป่วยโรคจิตและคนปกติ. วารสารกิจกรรมบำบัด, 3(ม.ค-เม.ย 2541): 26-38.
5. Barris R, Oakley F and Kielhofner G. The Role Checklist. In: Hemphill BJ. Mental Health Assessment in Occupational Therapy. New Jersey: Slack, 1988.
6. กิ่งกาญจน์ บุญชะโด. การหาความเชื่อมั่น

- ของแบบตรวจสอบบทบาท (The Role Checklist) ฉบับภาษาไทยในวัยรุ่นตอนปลาย อายุ 19-25 ปี. ภาคนิพนธ์วิทยาศาสตร์บัณฑิต (กิจกรรมบำบัด) คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
7. อภิญา แพงผา. การหาความเชื่อมั่นของแบบตรวจสอบบทบาท (The Role Checklist) ฉบับภาษาไทยในวัยรุ่นตอนปลาย อายุ 25-40 ปี. ภาคนิพนธ์วิทยาศาสตร์บัณฑิต (กิจกรรมบำบัด) คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
8. อนุรักษ์ ทองเสรี. การหาความเชื่อมั่นของแบบตรวจสอบบทบาท (The Role Checklist) ฉบับภาษาไทยในผู้ป่วยจิตเวช โรงพยาบาลสวนปรุง อ.เมือง จ.เชียงใหม่. ภาคนิพนธ์วิทยาศาสตร์บัณฑิต (กิจกรรมบำบัด) คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.